

***LEADER program Europske unije
i njegova funkcija u ruralnom razvoju***

Naziv publikacije: LEADER program Europske unije i njegova funkcija u ruralnom razvoju
Priprema publikacije: VESTA Udruženje
Grafička priprema i štampa: Studio PROGRES d.o.o. Tuzla

Besplatni primjerak
Tuzla, februar 2012.

Ovaj dokument sačinjen je u okviru projekta „Panel diskusije o europskim inicijativama za razvoj ruralnih zajednica“.

Projekat implementira:

VESTA

Udruženje VESTA
PC Korzo, Đorđa Mihajlovića 4
Tuzla 75000, Bosna i Hercegovina

Tel: + 387 (0)35 363690
Fax: + 387 (0)35 277455

vesta@vesta.ba
www.vesta.ba

Partner u realizaciji:

ecac

ECAS - European Citizen Action Services
Avenue de la Toison d'Or, 77
Brussels 1060, Belgium

Tel: +32 (0) 2 548 04 90
Fax: +32 (0) 2 548 04 99

info@ecac.org
www.ecac-citizens.eu

Ovaj projekat finansira
Europska unija

Ovaj dokument je nastao uz pomoć Europske unije.
Sadržaj ovog dokumenta je isključiva odgovornost Udruženja Vesta
i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Europske unije.

SADRŽAJ

Uvod	4
1. EU i politike ruralnog razvoja	5
2. LEADER pristup u ruralnom razvoju	7
3. Poseban doprinos LEADER-a	9
4. Sedam principa LEADER-a	10
Razvojne strategije koje se temelje na posebnostima lokalnog područja	10
„Odozdo prema gore“	10
Javno-privatno partnerstvo - Lokalne akcijske grupe (LAG)	11
Stimuliranje inovacija - Inovativnost	12
Integrirane i multisektoralne aktivnosti	13
Umrežavanje	13
Saradnja	14
5. Implementacija LEADER-a na lokalnom nivou	14
6. LEADER program i LAG-ovi u državama EU	16
Zaključak	22
Literatura	23

UVOD

Ova brošura predstavlja EU LEADER program i pojašnjava kako LEADER može podržati razvoj ruralnih zajednica. Brošura je namijenjena svim akterima koji žele sudjelovati u inicijativama lokalnog ruralnog razvoja. LEADER je akronim francuskog naziva čiji prijevod znači „Poveznica između djelovanja u ruralnom razvoju“. To je inicijativa Europske zajednice za mobiliziranje i provođenje lokalnog razvoja u ruralnim zajednicama kroz partnerstva javnog, privatnog i nevladinog sektora.

LEADER je nastao na osnovu saopštenja Europske komisije Europskom parlamentu i Vijeću 1988. godine. Glavna svrha ovog programa bila je podrška i usmjeravanje europskih regija prema održivom razvoju. Program je tako podržao mjere zaštite okoliša, ekonomske, socijalne i kulturne mjere u ruralnim područjima, istovremeno čuvajući njihovu raznolikost. Nosioi podržanih strategija lokalnog razvoja (lokalni akcijski planovi) bile su lokalne akcijske grupe (LAG).

Tokom višegodišnjeg perioda programiranja u svim zemljama članicama uvedene su i inicijative LEADER II i LEADER+. U inicijativi LEADER II učestvovala su 1063 lokalne akcijske grupe. Samo u 2006. godini programima LEADER inicijative obuhvaćeno je ukupno 51,7 miliona stanovnika, nastanjenih na površini od 1.568 km² širom Europe.

Od samog početka, LEADER program ostvario je veliki uspjeh, naročito zato što je stvarao prostor za udruživanje snaga lokalnih aktera i utvrđivanje potreba na regionalnom nivou. Nasuprot operativnim programima, koji su u potpunosti bili u nadležnosti zemalja članica, cjelokupna implementacija programa LEADER bila je puno jednostavnija i skoro nezavisna o državnim vlastima.

LEADER program obilježio je radikalnu prekretnicu za značajan broj zemalja, a još više za različite ruralne regije u načinu sagledavanja razvoja ruralnih područja, te posebno pravu revoluciju u razvoju i borbi protiv stagnacije tih regija.

Program je omogućio stvaranje stotine hiljada radnih mjesta, očuvanje kulturnih dobara i prirodnih bogatstava, povećanje kohezije između lokalnih zajednica, smanjenje migracije iz ruralnih sredina itd. Stoga se smatra da je njegov uticaj na ruralni razvoj bio izuzetno značajan, a inicijativa LEADER smatrana je za jednu od najuspješnijih inovacija Europske komisije.

U cilju promocije EU dobrih praksi u Bosni i Hercegovini na njenom putu europskih integracija, Udruženje VESTA iz Tuzle predstavlja LEADER inicijativu relevantnim akterima ruralnog razvoja, u nadi da će ova brošura doprinijeti kreiranju pretpostavki za buduće akcije i provođenje EU LEADER inicijative i u BiH.

Brošura je pripremljena u okviru IPA programa „Upoznajte EU“ kroz projekat „Panel diskusije o europskim inicijativama za razvoj ruralnih zajednica“, finansiran od strane Europske unije.

1. EU I POLITIKE RURALNOG RAZVOJA

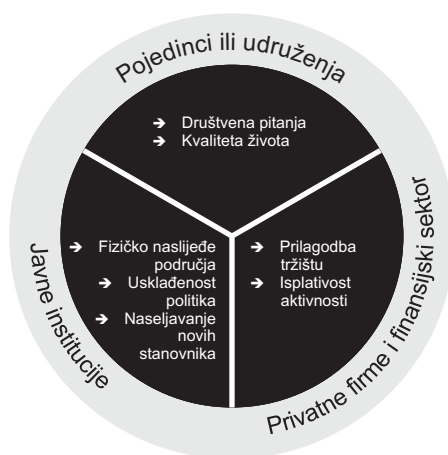
Politika ruralnog razvoja sve je važniji dio Zajedničke poljoprivredne politike (Common Agricultural Policy - CAP). Ona promovira održivi razvoj u europskim ruralnim područjima, a uključuje privredna, socijalna i ekološka pitanja.

S ruralnim područjima koja od 2007. obuhvataju više od 90% ukupnog teritorija 27 zemalja članica i 56% stanovnika EU, jačanje politike ruralnog razvoja dobija na važnosti i uvrštava se među razvojne prioritete Europske unije. U pedesetak godina provedbe zajedničke poljoprivredne politike (ZPP), razvoj ruralnih prostora tradicionalno se oslanjao na poljoprivrednu proizvodnju kao glavnog nositelja razvoja. Nakon suštinskih promjena provedenih 2003. - 2004., ZPP se od politike podrške poljoprivrednoj proizvodnji preusmjerava prema povećanju kvalitete proizvoda, izazovima tržišta, korištenju novih razvojnih mogućnosti i očuvanju okoliša.

Politika ruralnog razvoja se u razdoblju 2007. - 2013. usmjerava na tri glavna cilja:

- povećanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva,
- poboljšanje stanja okoliša i krajolika,
- poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i podupiranje diversifikacije ruralne privrede.

Svaka zemlja članica je u obavezi izraditi Nacionalni plan za ruralni razvoj u skladu sa Strateškim smjericama za ruralni razvoj, čime se utvrđuje raspodjela namijenjenih sredstava iz EPFRR-a, bilo da je on nacionalni ili regionalni.

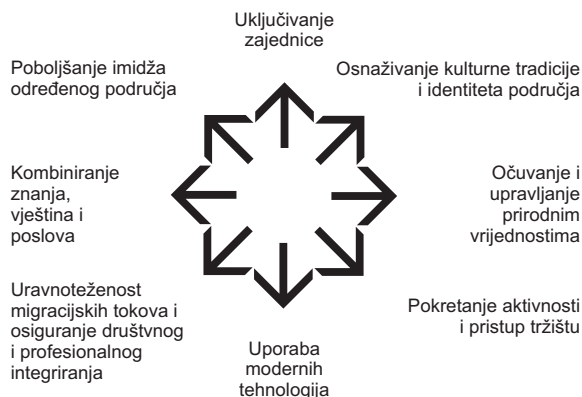
Faktori razvoja i njihovi interesi

Tokom perioda programiranja od 2007. do 2013. LEADER pristup je postao dio politike ruralnoga razvoja Europske unije koji se finansira iz Europskog fonda za ruralni razvoj (EAFRD). Za implementaciju LEADER mjera u tekućem programskom periodu od država članica EU mora se alocirati 5%, a od novih članica EU najmanje 2,5 % javnih sredstava iz fonda namijenjenog za ruralni razvoj u državi.

Razvoj ruralnih područja je podržan petom komponentom IPA programa prekogranične saradnje koji je usmjeren na pomoć zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima za prijem u članstvo Europske unije. Program IPA je također zamišljen tako da se bolje prilagodi ciljevima i tempu napretka svakog korisnika na kojeg se odnosi, tako što obezbjeđuje usmjerenu i efikasnu podršku prema datim potrebama i evolutivnom razvoju. IPA je posebno usmjerena na jačanje demokratskih institucija i vladavine prava, reforme javne uprave, provedu ekonomske reforme, unaprijeđenje stanja na polju ljudskih prava, prava manjina i ravnopravnosti spolova, razvoj građanskog društva i regionalne saradnje, kao i doprinos održivom razvoju i smanjenju siromaštva. Za zemlje kandidate postoji i dodatni cilj - usvajanje i ispunjavanje svih uslova za članstvo, dok će se od zemalja potencijalnih kandidata očekivati samo približavanje ovim uslovima. Da bi se postigli ciljevi svih zemalja na najefikasniji način, program IPA je podijeljen na pet različitih komponenti. Kao rezultat toga sve zemlje korisnice imaju pristup mjerama koje su slične prirode, ali su prilagođene njihovim uslovima upravljanja i posebno su u skladu sa njihovom stvarnom političkom, ekonomskom i administrativnom situacijom. Zemljama kandidatima biće dostupne mjere koje se odnose na regionalne ljudske resurse i razvoj ruralnih područja u okviru komponenti pod ovim nazivima, koje zemlju pripremaju da bude dio jedinstvene Europske unije i za realizaciju agrarne politike nakon prijema u EU.

Komponenta programa IPA	Ko ima pravo na njih?
1. Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija; 2. Regionalna i međudržavna saradnja;	Zemlje potencijalni kandidati i zemlje kandidati
3. Regionalni razvoj; 4. Razvoj ljudskih resursa; 5. Razvoj ruralnih područja	Samo zemlje kandidati

Iskustvo je pokazalo da LEADER može uistinu unaprijediti svakodnevni život ljudi u ruralnim područjima. On može odigrati važnu ulogu u procesu pronalaženja inovativnih rješenja za stare i nove ruralne probleme i tako postaje svojevrsan "laboratorij" za podizanje kapaciteta zajednice i primjenu novih načina u obezbjeđivanju potreba ruralnih zajednica. LEADER je u ruralnim područjima 15 starijih zemalja članica, ostvario vrijedne rezultate, a u mnogim ruralnim zajednicama u novim zemljama članicama, kao i u zemljama kandidatima, ima važnu ulogu pomažući im da se prilagode promjenama u današnjem svijetu.

Pitanja od presudne važnosti za ruralni razvoj

Otkako je pokrenut 1991. godine, LEADER je ruralnim zajednicama u EU pružio mogućnost da aktivno sudjeluju u stvaranju svoje budućnosti. Tokom vremena, LEADER se poboljšavao kao i ostatak CAP-a. Podaci dobiveni putem evaluacija, kao i od sudionika iz ruralnih područja pokazuju da LEADER pristup predstavlja alat koji dobro funkcionira u različitim situacijama i područjima, a ruralne politike prilagođava različitim potrebama ruralnih područja. Iz tih razloga, LEADER je danas postao sastavni dio politike ruralnog razvoja. Poticanjem lokalnog sudjelovanja u pripremi i primjeni strategija održivog razvoja, LEADER pristup se pokazao kao vrijedan resurs buduće ruralne politike.

U programskom razdoblju od 2007 - 2013, LEADER više nije odvojeni program, nego se integriše u sve nacionalne/regionalne programe ruralnog razvoja. Time se otvaraju nove mogućnosti za primjenu ovog pristupa u mnogo većoj mjeri i na znatno širem području aktivnosti ruralnog razvoja nego što je to do sada bio slučaj.

2. LEADER PRISTUP U RURALNOM RAZVOJU

LEADER potiče ruralna područja da otkriju nove načine kako da postanu ili ostanu konkurentna, iskoriste svoje prednosti, te kako da uspješno prebrode sve zapreke s kojima se susreću - sve starije stanovništvo, manjak uslužnih djelatnosti ili nedostatak radnih mjesta. Na ovaj način, LEADER doprinosi poboljšanju kvalitete života u ruralnim područjima, kako za porodice na vlastitim poslovima, tako i za šire seosko stanovništvo. On kroz svoje djelovanje koristi holistički pristup i na taj način odgovora na ruralne probleme. LEADER npr. prepoznaje da su konkurentnost u proizvodnji hrane, privlačan okoliš i stvaranje radnih mjesta za lokalno stanovništvo međusobno povezani aspekti života u ruralnim zajednicama koji zahtijevaju posebne vještine, odgovarajuću tehnologiju i usluge, te da im treba pristupiti kao prema međusobno povezanom paketu, pri tome koristeći odgovarajuće mjere ruralne politike.

Otkako je pokrenuta 1991. godine LEADER inicijativa nastoji omogućiti ruralnim zajednicama u EU okvir za uključenje partnera na lokalnoj razini u proces upravljanja budućim razvojem njihovog područja. Ovaj pristup je privukao veliki interes unutar EU, ali i šire. LEADER oponašaju i izvan njegovog kruga korisnika. Interes koji je LEADER pobudio svojim načinima rješavanja razvojnih problema kroz nove oblike partnerstva i povezanih aktivnosti, povremeno je uticao i na državne, regionalne i lokalne vlasti i politike.

LEADER ohrabruje društveno-ekonomske faktore da ostvare saradnju, odnosno da proizvode robu i usluge koji u njihovoj lokalnoj zajednici ostvaruju maksimalnu dodanu vrijednosti.

LEADER nadopunjuje i više drugih europskih i nacionalnih programa. Primjerice, LEADER aktivnosti mogu potaknuti i mobilizirati lokalne resurse kroz pomaganje predradvojnih projekata (poput dijagnostičkih studija, studija izvodljivosti ili jačanja lokalnih kapaciteta), koji će unaprijediti sposobnost tih područja da se koriste ne samo LEADER fondovima već i drugim izvorima finansiranja njihovog razvoja (npr. širim EU, državnim ruralnim i regionalnim razvojnim programima). Također, pomaže i drugim sektorima i kategorijama korisnika koji često ne primaju ili primaju ograničenu podršku kroz druge programe koji se provode u ruralnim područjima, poput kulturnih aktivnosti, poboljšanja prirodnog okoliša, renoviranja arhitektonskih i historijskih objekata, ruralnog turizma, unapređenja povezanosti između proizvođača i potrošača, itd.

LEADER ohrabruje društveno-ekonomske faktore da ostvare saradnju, odnosno da proizvode robu i usluge koji u njihovoj lokalnoj zajednici ostvaruju maksimalnu dodanu vrijednosti. Države članice Europske unije primjenjuju LEADER program u jačanju lokalnog razvoja, kao jedan vid protuteže procesu europeizacije. U razdoblju od 1991. do 2006. god. LEADER I, LEADER II i LEADER+ programi su pokazali novi pristup integriranom i održivom razvoju ruralnog područja i osnaživali razvojne politike lokalnih zajednica. U rješavanju problema nepovoljnog položaja ruralne Europe u odnosu na urbanu, ovaj program predstavlja nov socio-ekonomski uzor. Primjerice, u Španiji u ruralnom području nije postojala saradnja između lokalnih vlasti i ekonomskih i drugih aktera razvoja, tako da je LEADER program potaknuo zajedničku odgovornost u vođenju pozitivnih promjena u ruralnom prostoru.

Pozitivnim se smatra i inicijativa za pokretanje aktivnosti koje polaze od lokalne zajednice. U razvoju ruralnog prostora postoje potvrde da je LEADER pristup pozitivan i kao novi razvojni model poljoprivrednog sektora. Inovativnost je stavila poljoprivrednu proizvodnju u širi kontekst ruralne politike kroz horizontalno umrežavanje na lokalnom području. Primjerice, problemi ruralne Francuske (napuštena zemlja, opšta deagrarizacija, smanjenje važnosti poljoprivrede kao izvora dohotka, itd.), su pokrenuli lokalne aktere u tolikoj mjeri da je Francuska postala najaktivnija članica u LEADER programima. Slični problemi prisutni su i u Bosni i Hercegovini. Naime, evidentira se konstantni odlazak ruralnog stanovništva u gradove; poljoprivreda više nije primarni izvor zaposlenja i dohotka i više ne predstavlja faktor stabilnosti ruralnih područja. Uticaj lokalnih grupa i nevladinih organizacija na vladine organizacije i lokalnu vlast je još uvijek slab i nekoordiniran.

Glavna prednost LEADER programa bio je pristup „od dole prema gore“, koji je pomogao pokrenuti lokalne resurse u svrhu razvoja lokalne zajednice. Osim toga, program uključuje lokalno stanovništvo koje ima adekvatno znanje u primjeni različitih mogućnosti razvoja, i koje se smatra djelimično odgovornim i više posvećeno projektu u odnosu na vanjske aktere. Ovakav pristup nije u suprotnosti sa pristupom „od gore prema dole“ u smislu uticaja državnog vrha, regionalnih autoriteta ili resornih ministarstava.

Europska unija trenutno provodi program LEADER+, u svrhu poboljšanja ekonomskog napretka i kvalitete života ruralnih zajednica na lokalnom nivou. Prethodili su mu programi LEADER I i LEADER II. LEADER I je bio usmjeren stvaranju LAG-ova (Lokalnih akcionih grupa) kao partnerstva. LAG-ovi su u Italiji i Španiji davali prednost partnerima u malom poduzetništvu i turizmu. LEADER II postao je kanal za transfer sredstava EU fondova, a bio je usmjeren ka poboljšanju i modernizaciji proizvodnih tehnika, stvaranju tržišta za lokalne proizvode te za horizontalno i vertikalno povezivanje mreža proizvođača.

3. POSEBAN DOPRINOS LEADER-a

Prema mišljenju LEADER akcionih grupa, glavne vrijednosti ovog programa su decentralizirani, integralni „od dole prema gore“ pristup i pristup koji se temelji na specifičnostima pojedinog područja; pristup koji se temelji na sveukupnom promišljanju perspektiva određenog područja (ignorira uobičajene tematske i sektorske podjele), dovodeći u vezu različite sektore, te prihvatajući pristup koji osigurava lokalnim akterima da izraze svoje poglede, te vlastitim željama i vizijama pomognu u oblikovanju budućnosti svog kraja. LEADER inicijativa se pokazala naročito korisna kao sredstvo ponovnog društvenog i ekonomskog oživljavanja seoskih područja, s obzirom na sljedeće karakteristike:

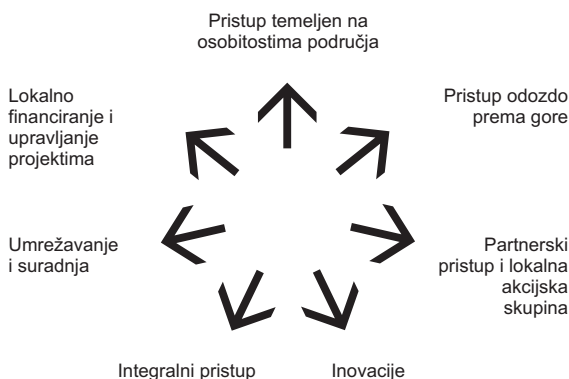
- Uključivanje zajednice je kao vrijednost utkano u LEADER pristup. Cilj sudjelovanja zajednice omogućuje zajedničko sudjelovanje u osmišljavanju budućnosti određenog kraja. Prevazilazi tradicionalne podjele i bori se protiv izoliranosti, te osigurava ravnotežu između znanja, mogućnosti i potreba svih sektora u zajednici. LEADER pomaže definirati nove ili oživjeti postojeće lokalne specifičnosti.
- Ujedinjenje nosilaca razvoja na lokalnom nivou jer LEADER potiče uspostavu novih partnerstava i oblika upravljanja. Zavisno od lokalnog konteksta, pomaže proces nastajanja novih oblika organizovanja zajednica – strukovnih, društvenih i dr. i fokusira se na lokalni pristup koji potiče jačanje lokalnih mehanizama upravljanja.
- Mogućnost da se nerealizirane zamisli primijene u praksi. Selekcija projekata u okviru LEADER-a provodi se tako što se potencijalnim voditeljima projekata, čije su ideje do tada često bile zanemarive, omogući javno iznošenje vlastitih zamisli, kao i zajedničko razvijanje te osiguranje podrške za njihovo provođenje. LEADER podržava projekte srednje veličine, ali i eventualno rizičnije projekte, koji obično ne zanimaju klasične upravne, tehničke i finansijske ustanove.

LEADER-ov poseban doprinos

4. SEDAM PRINCIPA LEADER-a

LEADER koristi sedam temeljnih principa: teritorijalnu podjelu temeljenu na posebnostima područja, pristup „od dole prema gore“, partnerstvo bazirano na LAG-ovima (lokalnim akcionim grupama), inovativnost, integralni razvoj, umrežavanje i saradnju.

LEADER-ovih sedam principa

Razvojne strategije koje se temelje na posebnostima lokalnog područja

Pristup koji se temelji na posebnostima lokalnog područja za ciljano područje provedbe politike djelovanja uzima malo, homogeno, socijalno povezano područje, koje često obilježavaju zajednička tradicija, lokalni identitet, osjećaj pripadnosti ili zajedničke potrebe i očekivanja. Određivanje takvog referentnog područja olakšava prepoznavanje lokalnih prednosti, slabosti, prilika i opasnosti, autohtonih potencijala i identifikaciju uskih grla koja koče održiv razvoj. "Temeljeno na posebnosti područja" ustvari znači "lokalno". Ovaj pristup će vjerovatno bolje funkcionirati u odnosu na ostale pristupe, jer dopušta da se aktivnosti preciznije prilagođavaju stvarnim potrebama i lokalnim konkurentnim prednostima. Odabrano područje mora biti dovoljno povezano i imati odgovarajuću kritičnu masu u pogledu ljudskih, finansijskih i ekonomskih potencijala koji mogu podržati lokalnu razvojnu strategiju. Područje, međutim, ne mora odgovarati ranije određenim administrativnim ograničenjima.

Definicija lokalnog područja nije niti univerzalna niti statična. Upravo suprotno, jer se razvija i mijenja sa širim privrednim i društvenim promjenama, ulogom poljoprivrede, pitanjima vezanim uz upravljanje zemljištem ili brigom za okoliš i opštim poimanjem ruralnih područja.

„Odozdo prema gore“

Pristup „od dole prema gore“ znači da lokalni akteri sudjeluju u donošenju odluka o strategijama i određivanju prioriteta koji bi se trebali primjenjivati u njihovoj zajednici. Iskustvo je pokazalo da pristup „od dole prema gore“ ne treba smatrati suprotnošću ili alternativom suprotnim pristupima („od gore prema dole“), koje provode državne i/ili regionalne vlasti, već ga je potrebno sagledati u kombinaciji i interakciji s njima, kako bi se u cjelini postigli što bolji rezultati.

Od sedam pristupa LEADER-a, najkarakterističniji je upravo pristup „od dole prema gore“. Ruralne politike djelovanja koje slijede ovaj pristup, treba oblikovati i provoditi na način koji je najbolje prilagođen potrebama zajednica kojima služe. Jedan od načina da se to osigura je pozvati lokalne sudionike da se uključe i preuzmu vodstvo. Ovo se pokazalo istinito u razdoblju kad je EU imala 15 i 25 zemalja članica, ali je jednako važno u zemljama koje teže članstvu u EU, u kojima postoje strukturalni problemi u poljoprivredi i mnogobrojne mogućnosti da se kvaliteta života na selu poboljša. Uključivanje lokalnih aktera podrazumijeva šire stanovništvo, ekonomske i društvene interesne skupine i predstavnike javnih i privatnih ustanova. Izgradnja kapaciteta je neophodan sastavni dio pristupa „od dole prema gore“ koja uključuje:

- podizanje svijesti, obuku, sudjelovanje i mobilizaciju lokalnog stanovništva da prepozna prednosti i slabosti područja (analiza);
- sudjelovanje različitih interesnih skupina u stvaranju lokalne razvojne strategije;
- određivanje jasnih kriterija za odabir odgovarajućih aktivnosti (projekata) na lokalnom nivou kojima će se strategija ostvarivati.

Sudjelovanje ne bi trebalo biti ograničeno samo na početnu etapu, već trajati tokom čitave realizacije i na taj način doprinijeti strategiji i ostvarenju odabranih projekata, ali biti i osnov učenja za budućnost. Postoje i važna pitanja vezana uz transparentnost i savjetovanje, kako bi se postigao konsenzus kroz dijalog i pregovore između sudionika.

Javno-privatno partnerstvo - Lokalne akcijske grupe (LAG)

Stvaranje lokalnog partnerstva, poznatog kao Lokalna akcijska grupa (LAG) je originalna i važna karakteristika LEADER pristupa. Zadaća LAG-a je prepoznati i provesti lokalnu razvojnu strategiju, donijeti odluke o raspodjeli finansijskih resursa i njihovom upravljanju.

Vjerovatno je da će LAG-ovi biti uspješni u poticanju održivog razvoja obzirom da:

- okupljaju i spajaju raspoložive ljudske i finansijske resurse iz javnog, privatnog i civilnog sektora;
- udružuju lokalne aktere na zajedničkim projektima i multisektoralnim aktivnostima kako bi postigli sinergiju, osjećaj zajedničkog vlasništva i kritičnu masu potrebnu za poboljšanje privredne konkurentnosti područja;
- jačaju dijalog i saradnju između različitih ruralnih aktera koji najčešće imaju malo iskustva u zajedničkom radu, obzirom da smanjuju moguće sukobe i usmjeravaju dogovorena rješenja kroz savjetovanje i rasprave;
- usmjeravaju, kroz zajednički rad različitih partnera, procese prilagođavanja i promjene u poljoprivrednom sektoru (npr. kvalitetne proizvode, prehrambene lance i sl.), integraciju brige za okoliš, diversifikaciju ruralne privrede i kvalitetu života.

LAG bi trebao povezati javne i privatne partnere, te biti dobro uravnotežen i reprezentativan, obzirom na zastupljenost postojećih lokalnih interesnih skupina koje dolaze iz različitih društveno-ekonomskih sektora određenog područja. Na nivou odlučivanja, privatni partneri i udruženja moraju činiti barem 50% lokalnog partnerstva. LAG predstavlja model organiziranja koji može pozitivno uticati na provođenje različitih politika djelovanja

LAG-ovi se mogu formirati ad hoc u svrhu dobivanja podrške preko LEADER-a ili se mogu temeljiti na partnerstvu koje već postoji. Obogaćen timom praktičara i ovlastima za donošenje odluka, LAG predstavlja model organizovanja koji može pozitivno uticati na provođenje različitih politika djelovanja. Iskustvo pokazuje da se nekoliko vrsta LAG-ova

razvilo iz ovih zajedničkih osobina, kao rezultat različitih oblika regionalnih, nacionalnih, političkih i institucionalnih organizacija, a koje imaju različite stepene autonomije u pogledu odobrenja projekata i finansijskog upravljanja. Kako se podizala svijest o primjeni LEADER pristupa, tako su se uloga i odgovornost LAG-ova razvijali. U pojedinim zemljama članicama LAG-ovi odlučuju o smjeru i sadržaju strategija razvoja ruralnih područja, te donose odluke o različitim projektima koji će se finansirati. Same isplate, umjesto samog LAG-a, često vrše agencije za plaćanje, ali na temelju odabira projekata koje vrši LAG.

Akteri ruralnog razvoja koji su najaktivniji u lokalnim inicijativama su:

- profesionalne organizacije i savezi (koji predstavljaju poljoprivrednike ili stručnjake koji se bave drugim područjima ruralnog razvoja i predstavnike poslovnog sektora);
- trgovačka udruženja;
- građani, stanovnici i njihove lokalne organizacije;
- lokalni politički predstavnici;
- udruženja za zaštitu okoliša;
- davaoci usluga u kulturi i zajednici, uključujući i medije;
- ženska udruženja;
- mladi.
- Od lokalne akcione grupe očekuje se da:
 - okupi relevantne interesne grupe nekog područja u okviru zajedničkog projekta;
 - ima autonomiju u donošenju odluka i sposobnost da na lokalne resurse gleda iz drugog ugla;
 - povezuje različite mjere;
 - bude sposobna iskoristiti mogućnosti koje se nude iz spoja različitih lokalnih resursa;
 - bude otvorena prema novim idejama;
 - može spojiti i integrisati specifične sektorske pristupe.

Lokalne akcione grupe ovlaštene su da preuzmu veliki dio upravljačkih odgovornosti (npr. odabir projekata, finansiranje, zadaci monitoringa, kontrole i evaluacije itd.) povezanih s individualnim djelovanjem. Međutim, LAG-ov stepen autonomije može značajno varirati, što zavisi od posebnog načina organizacije i institucionalnog konteksta zemalja članica. Najčešći oblik finansiranja LEADER projekata i aktivnosti su globalni grantovi. Grantovi se sufinansiraju iz fondova EU i nacionalnih javnih fondova, dok finansijski dio projekata koje oni pokrivaju varira, što zavisi od vrste projekta i specifičnosti područja.

Stimuliranje inovacija - Inovativnost

LEADER može imati važnu ulogu u stimuliranju novih i inovativnih pristupa razvoju ruralnih područja. Velika sloboda i fleksibilnost LAG-ova, u donošenju odluka o aktivnostima koje žele podržati, potiču inovacije. Inovaciju treba shvatiti u širokom smislu. Ona može značiti plasiranje novog proizvoda, uvođenje novog procesa, nove organizacije ili novog tržišta. Uobičajena definicija inovacije vrijedi kako za ruralna, tako i za urbana područja. Međutim, zbog relativno niskog nivoa ljudskih i fizičkih resursa, ruralna su područja slabije povezana s istraživačkim i razvojnim centrima, što može biti poteškoća u uvođenju radikalnih inovacija. Ipak, proces uvođenja inovacija je ostvariv.

Inovacije u ruralnim područjima mogu značiti prijenos i prilagođavanje inovativnih rješenja razvijenih u drugim područjima, modernizaciju tradicionalnih oblika stručnog znanja (know-how), ili pronalaženje novih rješenja za stalne probleme ruralnih zajednica, koje druge politike djelovanja nisu uspjele riješiti na zadovoljavajući, odnosno održivi način. Na taj se način mogu pronaći novi odgovori na specifične probleme ruralnih područja. Uvođenje LEADER pristupa i njegovih sedam obilježja, već samo po sebi može biti

inovacija u procesu kreiranja politike, jer se ovim putem, pomoću usvojene originalne metode donošenja politike djelovanja, mogu stvarati inovativne aktivnosti. Primjerice, ranije opisani pristup „od dole prema gore“ može potaknuti pojavu novih ideja za projekte, koje LAG-ovi zatim mogu podržati, obzirom da nisu obavezni provoditi samo unaprijed određene mjere. Prihvatanje informatičke i komunikacijske tehnologije u ruralnim područjima može lokalnom stanovništvu postati bitan kanal za širi pristup inovacijama.

Integrirane i multisektoralne aktivnosti

LEADER nije sektoralni razvojni program. Naime, lokalna razvojna strategija mora imati multisektoralnu logičku podlogu i objediniti nekoliko područja aktivnosti. Aktivnosti i projekti sadržani u lokalnoj strategiji moraju biti povezani i usklađeni kao jedinstvena cjelina. Integracija se može odnositi na aktivnosti koje se provode u samo jednom sektoru, u svim aktivnostima nekog programa ili tačno određenim skupinama aktivnosti, ili što je najvažnije, kroz veze između različitih ekonomskih, društvenih, kulturnih i ekoloških aktera koji su uključeni u program.

Umrežavanje

Umrežavanje uključuje razmjenu dostignuća, iskustava i stručnih znanja između LEADER grupa, ruralnih područja, te uprava i organizacija uključenih u ruralni razvoj unutar EU, bez obzira jesu li direktni korisnici LEADER-a ili ne. Umrežavanje je način prijenosa dobre prakse, širenja inovacija i nadogradnje na iskustva naučena iz lokalnog ruralnog razvoja. Umrežavanje stvara veze između ljudi, projekata i ruralnih područja, i na taj način pomaže premostiti izolaciju s kojom se suočavaju pojedine ruralne regije. Kroz povezivanje LEADER aktera, umrežavanje može potaknuti i projekte saradnje.

Institucionalne mreže finansira Europska komisija, što i određuje njihovu ulogu. EU pomaže strukture umrežavanja LEADER grupa, uprava i svih ostalih zainteresiranih partnera aktivnih u ruralnom razvoju, i na europskom i na državnom nivou.

Od 2007. godine postoje sljedeće vrste institucionalnih mreža;

- Europska mreža za ruralni razvoj, i
- Nacionalna ruralna mreža, koja se osniva u svakoj zemlji članici.

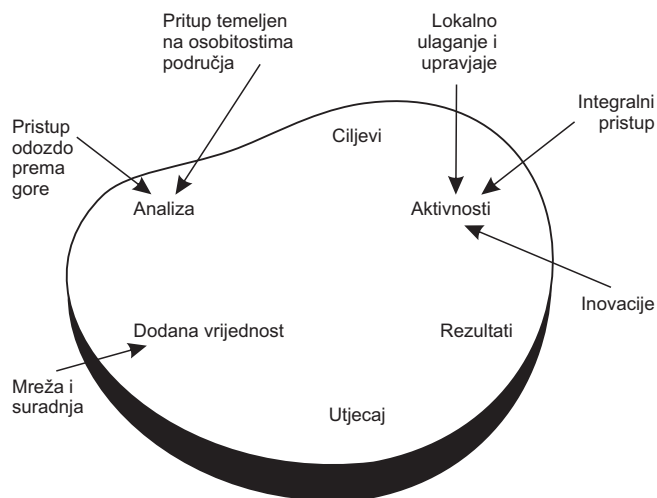
Aktivnosti umrežavanja su primarno bile usmjerene samo na LEADER, ali se od 2007. godine usmjeravaju ka daleko širem području pitanja vezanih za ruralni razvoj. Ove aktivnosti će imati stručnu pomoć i poduzimat će se praktične mjere kao što su priprema publikacija o različitim aspektima ruralnog razvoja, organizacija seminara, analiza aktivnosti ruralnog razvoja kako bi se izdvojili primjeri dobre prakse, prepoznali razvojni trendovi u ruralnim područjima, uspostavile web stranice i osigurala podrška LEADER grupama u potrazi za mogućim partnerima i pokretanju projekata saradnje. Europska mreža, također, služi kao mjesto za susret nacionalnih mreža i uprava u svim zemljama članicama i podjelu iskustava na europskom nivou. Sudjelovanje u aktivnostima umrežavanja je obavezno za sve LEADER grupe koje primaju EU finansijska sredstva, ali i druge grupe su dobrodošle da u mrežu unesu svoja znanja i iskustva. Nacionalne, regionalne i lokalne mreže u pojedinim zemljama članicama na lokalnom, regionalnom ili državnom nivou su osnovane, ili su se neformalno pojavile mreže ili udruženja LEADER grupa (npr. mreža irskih ili grčkih grupa) ili su takve mreže stvorene na europskom nivou.

Saradnja

Saradnja je širi pojam u odnosu na umrežavanje. Saradnja podrazumijeva lokalnu akcijsku grupu koja s drugom LEADER grupom, ili sa skupinom koja koristi sličan pristup u drugoj regiji, zemlji članici ili nekoj trećoj zemlji provodi neki zajednički projekt. Saradnja može pomoći LEADER skupinama da unaprijede svoje lokalne aktivnosti. Ona im omogućava rješenje određenih problema ili dodaje vrijednost lokalnim resursima. Kroz saradnju se recimo, može postići kritična masa potrebna da određeni projekt postane održiv, ili se mogu inicirati dodatne popratne aktivnosti, poput zajedničkog marketinga LEADER grupa u različitim regijama specijaliziranim za proizvodnju određenog proizvoda (kestena, vune itd.), ili razvoj zajedničkih turističkih inicijativa zasnovanih na zajedničkoj kulturnoj baštini. Projekti saradnje ne odnose se samo na razmjenu iskustava. Oni moraju uključivati konkretni zajednički projekt, koji bi u idealnom slučaju vodila zajednička struktura.

Moguće su dvije različite vrste saradnje u okviru LEADER-a:

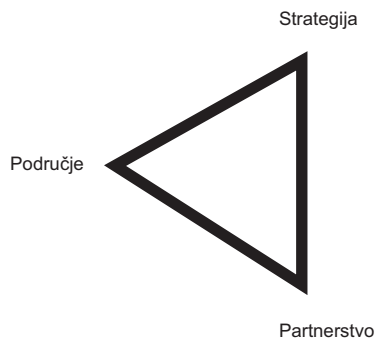
- Među - teritorijalna saradnja: označava saradnju između različitih ruralnih područja unutar zemlje članice. Može se odvijati između LEADER grupa, ali je otvorena i prema drugim lokalnim grupama koje koriste slične pristupe uključivanja.
- Transnacionalna saradnja: označava saradnju unutar LEADER skupina, između najmanje dvije zemlje članice, ili sa skupinama iz trećih zemalja koje koriste sličan pristup.

Dinamika pristupa

5 IMPLEMENTACIJA LEADER-a NA LOKALNOM NIVOU

Sedam glavnih karakteristika objašnjava o čemu govori LEADER pristup. Primjena ovih principa u praksi znači da stvarni akteri oblikuju lokalne strategije i sudjeluju u aktivnostima. Ovo poglavlje opisuje neke od osnovnih koraka u procesu implementacije LEADER-a u područjima u kojima se taj pristup primjenjuje po prvi put. Uključenje lokalnih aktera u područjima u kojima se LEADER još nije primjenjivao obično počinje kada je već jasno da će zemlja ili regija u budućnosti primjenjivati LEADER.

Razvojni trokut

Izgradnja kapaciteta

Ovo je prvi korak u provedbi LEADER pristupa na lokalnom nivou. Ako žele da ovaj inovativni pristup optimalno djeluje, lokalni akteri moraju imati ili usvojiti neophodne sposobnosti u smislu ideja za projekte i stručnog znanja, odnosno osnažiti ljudske resurse koji će se posvetiti određenim aktivnostima, i naravno unaprijediti finansijske vještine za vođenje tih aktivnosti. U prošlosti je ovaj proces često bio vježba "učenja kroz rad", dok danas iskustvo prikupljeno tokom vremena bitno olakšava postupak. Korištenje umrežavanja i drugih komunikacijskih alata od velike je pomoći u stvaranju takvih sposobnosti, koje ne samo da pružaju informacije o LEADER-u, već služe i za podizanje interesa lokalnih sudionika za pripremu lokalne strategije ruralnog razvoja i povezanih projekata, i na taj način stvaraju potrebnu kritičnu masu. Jačanje kapaciteta nije zasebna već zajednička aktivnost u kojoj različiti ruralni nosioci aktivnosti postaju svjesni ovog pristupa i načina njegove realizacije, a time im se omogućava sudjelovanje i određene beneficije od samog projekta.

Okupljanje lokalnih sudionika

Drugi korak je organizacija sastanaka ili seminara na lokalnom području kako bi se glavni nosioci aktivnosti okupili, i gdje bi im se pružila pomoć u stvaranju ideja, i na dobrim temeljima omogućila rasprava o potrebama njihove zajednice. Postoje različiti načini za okupljanje lokalnih aktera. Seminari i radionice, javni sastanci, mediji i telekomunikacije, sajmovi i izložbe su najčešći načini da se lokalni nosioci aktivnosti okupe, potaknu na raspravu o pitanjima i projektima od zajedničkog interesa.

Analiza područja

Detaljna analiza lokalnog ruralnog područja je neophodna. Ona najčešće usmjerava pažnju na identifikaciju "kapitala područja" - dobara kojima neko područje raspolaže (ljudi, aktivnosti, okoliš, baštinu, stručna znanja), ne u obliku inventara, već kao jedinstvene karakteristike koje se mogu razvijati. Analizu tih karakteristika i glavnih tačaka utvrđenih kroz takvu analizu područja trebalo bi dovesti do prepoznavanja mogućih strategija lokalnog razvoja, koje su specifične za navedeno područje. Izrada analize područja, isto tako obavezuje sve lokalne nosioce aktivnosti na srednjoročnu i dugoročnu viziju područja. Iako je stručno znanje važno u ovoj analizi, važno je, različitim vizijama budućnosti i najboljim strategijama za neko područje, pružiti mogućnost da se o njima javno raspravlja i da se o njima postigne visoki stepen konsenzusa.

Prepoznavanje postojećih aktivnosti / inicijativa

Presudan korak u LEADER procesu, povezan s analizom područja, jeste da lokalni sudionici provedu pregled postojećih mjera lokalnog razvoja koje se implementiraju ili planiraju u njihovom području. Neophodno je ustanoviti već postojeće inicijative, kako bi se odlučilo treba li ih ojačati ili zamijeniti. Također, na ovaj način smanjujemo i rizik od ponavljanja.

Stvaranje partnerstva

Tokom etape analize, pristup „od dole prema gore“ zahtijeva izgradnju svijesti (kroz informacije) i angažman kako bi se analizirale snage i slabosti ruralnih područja, te prepoznale potrebe i očekivanja (kroz korištenje metode participativne analize). Ova etapa usmjerena je na cijelu zajednicu, zajedno s aktivnim grupama koje vode proces. Tokom etape planiranja strateških izbora za lokalno područje (tj. prepoznavanja prioriternih tema/projekata za koje će se tražiti finansijska pomoć), pristup „od dole prema gore“ zahtijeva sudjelovanje različitih zainteresiranih grupa (npr. formiranje ad hoc radnih grupa). Okupljanje lokalnih aktera i analiza područja, pojednostavljaju postupak prepoznavanja onih koje treba uključiti u javno-privatno partnerstvo. Vremenom ovaj postupak vodi stvaranju lokalnih akcionih grupa. LAG je partnerstvo koje efikasno provodi dogovoreni okvir razvoja unutar zajednice.

Priprema lokalne razvojne strategije

Pristup lokalnom razvoju se formalizira u dokumentu lokalne razvojne strategije. Taj dokument uključuje uspostavu ciljeva, strateških prioriteta i aktivnosti koje će se provoditi. Takva lokalna razvojna strategija predstavlja osnovu LAG-ove prijave na otvorene javne konkurse koje u okviru LEADER-a organizuju države, odnosno regije, koje biraju uspješne LAG-ove i dodjeljuju im sredstva za realizaciju njihovih lokalnih strategija.

6. LEADER PROGRAM I LAG-ovi U DRŽAVAMA EU

LEADER program svoje začetke u Europi bilježi još od 1991. godine kada je pokrenuta prva LEADER inicijativa. Do danas, u zemljama članica Evropske unije provodi se LEADER program i u skladu s njim osnivaju Lokalne Akcijske Grupe - LAG-ovi. Dobra praksa kroz ostvarene koristi regija koje su profitirale udružujući se na ovakav način dostupna je drugim zajednicama koje streme unapređenju kvaliteta življenja i rada u ruralnim područjima. LEADER i danas, nakon više od dvije decenije, predstavlja okvir za pronalaženje novih rješenja i načina uređivanja održivog ruralnog razvoja.

Kao i sa mnogim drugim aktivnostima finansiranim iz sredstava EU, tako je i u inicijativi LEADER, neophodno je osigurati dodatno finansiranje za implementaciju konkretnih aktivnosti (od državnih institucija uključenih u rad LAG - u formi doprinosa iz javnih/budžetskih sredstava, pa do finansijskih sredstava koja dolaze od privatnih firmi, nevladinih udruženja i pojedinaca). Upravo iz tog razloga, svaki je LAG, pored direktne odgovornosti za implementaciju konkretnih aktivnosti u okviru oblasti u kojoj djeluje, obavezan i da učestvuje u iznalaženju dodatnih sredstava za sufinansiranje projekata.

Inicijativa LEADER pokušava da obuhvati sve ključne grupe koje djeluju u zajednici i organizacije koje su odgovorne za podizanje svijesti, osiguravanje sredstava, menadžment i pružanje usluga u području na kojem djeluju određeni LAG.

Ovo obično uključuje aktivno učešće predstavnika vijeća općina, distrikta/kantona, ruralnih zajednica, udruženja i lokalnih razvojnih agencija. Naročita pažnja se posvećuje uključivanju mladih i žena u rad LAG-a, dok se u smislu konkretnih aktivnosti posebno tretira problematika zaštite okoliša i promocije kulturnog nasljeđa. LAG se obično sastoji od predstavnika pravnih subjekata različite prirode i profesionalne vokacije od kojih svaki ličnim angažmanom doprinosi cjelokupnom razvoju oblasti u okviru LAG-a u kojem djeluje.

LAG-ovi u EU imaju svojstvo pravnog lica i registrovani su u formi udruženja ili kao privredni subjekti ograničene odgovornost, neprofitnog karaktera. Udruženje se pokazalo kao najraširenija i najdjelotvornija forma organizovanja u svim zemljama EU, gdje se program LEADER izvodi.

Partneri u LAG-u zajednički učestvuju u:

- razradi strategija ruralnog razvoja u okviru oblasti u kojoj LAG djeluje;
- odabiru prioriternih projekata i implementaciji istih;
- strateškoj raspodjeli sredstava i monitoringu upotrebe istih;
- osiguranju mentorstva, podrške i pružanju poslovnih prilika novim partnerima u ovoj oblasti;
- razradi okvira za donošenje lokalne i regionalne politike razvoja EU u oblasti ruralnog razvoja.

Svaki LAG ima Skupštinu, Upravljački komitet/Upravni odbor (tijelo zaduženo za donošenje odluka), Nadzorni odbor (tijelo koje vrši monitoring dogovorenih aktivnosti), menadžera LAG-a (izvršnog direktora, osobu zaduženu za predstavljanje i zastupanje) i osobu zaduženu za finansije i administraciju u LAG-u. Naglasak se sve više stavlja na povezanost sa već postojećim partnerstvima u predmetnoj oblasti, kao i lobiranju za ulazak novih subjekata.

U mnogim područjima, LAG-ovi imaju i svoja isturena odjeljenja (šaltere, koji su smješteni u opštinskim salama, odnosno drugim javnim institucijama), gdje se građanima daju blagovremene informacije u vezi sa ruralnim razvojem i ostalim oblastima usko vezanim za ruralni razvoj. U formi partnerstva, LAG-ovi razrađuju, koordiniraju i provode strategije ruralnog razvoja razrađene u okviru inicijative LEADER. Od LAG-ova se, također očekuje, da razvijaju i ohrabruju povezivanje sa poslovnim sektorom, volonterskim i drugim zakonski priznatim zajednicama i drugim akterima prisutnim na terenu u svrhu osiguranja strateškog pristupa rješavanju konkretnih problema oblasti u okviru koje djeluju, kao i prikupljanju svježih ideja i inicijativa. Predsjednik LAG-a je najčešće ugledni građanin područja gdje LAG djeluje. Načini djelovanja i organizacije su vrlo fleksibilni i variraju ne samo od države do države već i unutar iste teritorijalne jedinice. Sjedište LAG-a je obično mjesto gdje se nalazi sud pri kom je isti registrovan.

Osnovne aktivnosti svih LAG-ova u EU bi se mogle podijeliti u četiri velike grupe:

1. Izrada održivih strategija ruralnog razvoja u područjima djelovanja;
2. Izbor projekata za koje se traže dodatni izvori sufinansiranja od EU i drugih partnera;
3. Lobiranje i iznalaženje dodatnih finansijskih sredstava iz dostupnih finansijskih izvora;
4. Implementacija i praćenje konkretnih aktivnosti na terenu;

Države članice Europske unije primjenjuju program ruralnog razvoja LEADER u jačanju lokalnog kao protutežu europeizaciji. U periodu od 1991. do 2006. LEADER I, LEADER II i

LEADER+ programi pokazali su novi pristup za integrisanom i održivom razvoju ruralnih područja i osnaživali su razvojne politike lokalnih zajednica. U rješenju problema nepovoljnijeg položaja ruralne Europe u odnosu na urbanu LEADER program predstavlja nov socio - ekonomski uzor. Primjerice u Španiji u ruralnom području nije postojala saradnja između lokalnih vlasti, ekonomskih i drugih aktera razvoja, te je LEADER program potaknuo zajedničku odgovornost u vođenju pozitivnih promjena u ruralnom prostoru. Pozitivnim se smatra i inicijativa za pokretanje aktivnosti koje kreću od lokalne zajednice. Česta je pojava u zemljama EU da LEADER utiče na politike ruralnog razvoja. Recimo u Španiji je LEADER uticao na reaktiviranje administrativnih tijela, u Francuskoj je porasla uloga političkih lidera u LEADER programu; u Italiji je evidentno povećanje monopola turističkih organizacija i njihovog uticaja u LAG-ovima.

U razvoju ruralnog prostora postoje potvrde da je LEADER pristup pozitivan i kao novi razvojni model poljoprivrednog sektora. Inovativnost je stavila poljoprivrednu proizvodnju u širi kontekst politike ruralnog razvoja kroz horizontalno umrežavanje na lokalnom području. Tako su problemi ruralne Francuske (napuštena zemlja, opće deagrarizacija, smanjenje važnosti poljoprivrede kao izvora dohotka itd.) pokrenuli lokalne aktere na način da je Francuska postala najaktivnija članica u LEADER programima.

Neke zemlje članice su na prve rezultate LEADER inicijative reagovala tako što su na svojim teritorijama implementirale vlastite programe, slične programu LEADER. To je bio slučaj u Španiji (PRODER) ili u Finskoj (POMO), gdje je cjelokupna teritorija zemlje (osim gradskih zona) bila pokrivena radom lokalnih akcijskih grupa. Isto tako u Irskoj su principi LEADER-a značajno uticali na vladine programe i doprinijeli i čuvenom „irskom čudu“. Godine 1988. godine u ruralne regije poslani su „animatori“ koji su imali zadatak utvrđivanja potreba i potencijala svake regije, okupljanja lokalne zajednice, stvaranja zajedničke strategije, mobilizacije aktivne populacije u cilju budućnosti regija, a posebno im je bio zadatak osiguravanje podrške lokalnih aktera u procesu pripreme zajedničkih projekata lokalnog razvoja. Nakon toga, program za lokalni razvoj postao je glavni instrument koji je omogućio da se ruralnim regijama dostave neophodna sredstva i da se pokrene dinamički razvoj irskih ruralnih zona.

U nastavku dajemo primjere primjene LEADER programa u pojedinim zemljama članicama EU.

Njemačka i Austrija

Osnova djelovanja LAG-ova u Njemačkoj i Austriji je razrada integralnih regionalnih ruralnih razvojnih strategija (pilot - karaktera) i iznalaženje finansijskih sredstava za sufinansiranje konkretnih projekata. U rad LAG-ova uključuju se svi zainteresovani akteri na lokalnom nivou, vezani zajedničkim ciljem regionalnog razvoja oblasti u okviru koje djeluju. Organizaciona struktura LAG-a je participativne prirode, gdje svi članovi učestvuju prema vlastitim mogućnostima, ciljevima i interesu. U pozadini cjelokupnog nastupa prema trećim stranama stoji - dogovor i saradnja. Postoji osnovna grupa (najviše 30 članova, od kojih samo polovina ima pravo glasa - predstavnici lokalnih proizvođača, turističkog i privrednog sektora, udruženja za zaštitu okoline, predstavnici udruženja žena, poljoprivrednika, opština i mladih) oko koje djeluju dodatne grupe sve do učešća „običnih“ građana u aktivnostima iste. Najveći dio posla obavlja Upravljački odbor. U praksi se osnivaju i razne pod-grupe u zavisnosti od potrebe. LAG-ovi usko saraduju sa kancelarijom na državnom nivou, koja je generalno odgovorna za implementaciju aktivnosti u okviru inicijative LEADER. Predstavnik LAG-a je direktor iste, a bira se sa još jednom osobom zaduženom za svakodnevnu administraciju na godinu dana, sa mogućnošću reizbora.

Finska

LEADER pristup u Finskoj se koristi od 1996. godine i postao je glavni metodološki pristup ruralnom razvoju i obuhvata gotovo sva ruralna područja. Cilj je širenje aktivnosti LEADER-a kako bi dao doprinos ostvarenju ciljeva svih četiri prioritetnih osi ruralnog razvoja. Rašireno je mišljenje da je LEADER osobito pogodan za povezivanje učesnika i resursa u rijetko naseljenim područjima Finske. Zbog toga LAG-ovi trebaju imati što širi obuhvat, kako geografski, tako i sektorski. Aktivnosti uključuju mjere programa ruralnog razvoja koje podržavaju: razvoj novih proizvoda, proizvodnje i tehnologija, strukovno obrazovanje i informisanje, plaćanje za poljoprivredno - okolišne mjere, obnovu sela i transnacionalne projekte saradnje kao i projekte saradnje među pojedinim područjima.

Nov i povećan obim aktivnosti finskih LAG-ova osnažio je njihovo nastojanje da ostvare ujednačenu strukturu članstva. Prijašnji LEADER pristup odnosio se na stvaranje ravnoteže u odlučivanju između socijalnih, ekonomskih i okolišnih partnera. Sada se jednako uključuju partneri iz lokalnih samouprava, stanovnici, lokalna udruženja i poslovna zajednica. Posebna pažnja posvećena je uključivanju mladih ljudi i žena. Članstvo u LAG-ovima nastoji biti ujednačeno i podložno je javnoj ocjeni, a novi su članovi dobrodošli kako bi ojačali kapacitete za pristupanje svim prioritetnim osima ruralnog razvoja. To je pomoglo jačanju LAG-ove baze znanja i vještina što donosi nove ideje za diversifikaciju poljoprivrednih posjeda, razvoj ruralnih usluga, poduzetničke inovacije i razvoj zajednice.

Za nadzor provedbe, kako bi se kasnije olakšao zadatak vodstvu LAG-a, potrebni su jasni pokazatelji. To podrazumijeva niz mjerljivih pokazatelja, poput broja radnih mjesta, broja osoba sa završenom obukom i postotka stanovništva obuhvaćenog aktivnostima LAG-a. Takva metodologija, koja je jedinstvena za sve olakšava provjeru podataka i omogućuje mjerenje efikasnosti IV prioritetne osi ruralnog razvoja, a putem redovnog izvještavanja dobivaju se povratne informacije o uspjesima i o problemima u provedbi aktivnosti LAG-a.

Irska

LAG-ovi u Irskoj registrovani su kao firme ograničene odgovornosti (što bi odgovaralo našem „d.o.o.“ obliku registracije), te posluju kao i svaka druga firma, samo što su neprofitnog karaktera i provode isključivo aktivnosti koje se sufinansiraju iz inicijative LEADER. Ured za ruralne zajednice nadležan je, na nivou države, za provođenje inicijative LEADER, a LAG-ovi djeluju kao neka vrsta agencija za implementaciju. LAG-ovi rade na razradi konkretne problematike vezane za ruralni razvoj, djelujući u konsultacijama sa svim akterima uključenim u lokalni razvoj, u nastojanju da podrže integraciju različitih lokalnih zajednica i promociju održivog razvoja. LAG-ovi su registrovani pri sudu, a finansiraju se iz zajedničkih sredstava zainteresovanih strana, uključenih u konkretne aktivnosti, državnih i EU fondova i drugih inicijativa u okviru kojih se implementiraju predloženi projekti.

Engleska

U jugoistočnoj Engleskoj, regionalna razvojna agencija (RRA) koristi sredstva IV prioritetne osi ruralnog razvoja i LEADER pristupa kako bi se pozabavila kompleksnim izazovima ruralnog razvoja koji su povezani sa socijalnom i ekonomskom isključenošću, budućnošću poljoprivrede i pritiskom razvoja na okoliš. Sredstva IV osi ruralnog razvoja se koriste i za osnivanje i upravljanje LAG-ovima, što direktno utiče na podizanje kvaliteta života i stvaranje novih mogućnosti za zapošljavanje stanovništva.

Inovacije Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj vezane za širenje aktivnosti LAG-ova, već privlače velik broj raznolikih sudionika. Njih se potiče da od samog početka uključivanja u LAG sudjeluju u postavljanju ciljeva ruralnog razvoja područja. "Stvoreni s

dobrim razlogom" važna je poruka koju regionalna razvojna agencija pokušava promicati kroz program za osnivanje LAG-ova, koji primjenjuje sveobuhvatnu metodologiju za razvoj lokalnih akcijskih grupa. Ona se bazira na odlučivanju „odozdo prema gore“ i uključuje obuku novih članova. Postoje i ostale inicijative za izgradnju kapaciteta, poput grupnog učenja, koje uključuju stare i nove članove te pružaju priliku za razmjenu znanja i iskustava. Sada se osnivaju novi LAG-ovi s ciljem pokrivanja što više ruralnih područja regije, a stari reorganizuju svoje aktivnosti. Jedan primjer tog partnerstva je „WARR u Sussexu“, gdje su se lokalne organizacije i stanovništvo odlučili okupiti kako bi utvrdili prijeko potrebne nove prilike za zaposlenje, pogotovo za mlade članove ruralnih zajednica.

Italija

Članovi LAG-a u Italiji su predstavnici i javnog i privatnog sektora. Predstavnici javnog sektora zastupaju lokalna vijeća, opštine i delegacije javnih subjekata, dok su predstavnici privatnog sektora organizovani (podijeljeni) u sektorske odbore (mala i srednja preduzeća – SME-s i samostalna udruženja privrednika; civilna udruženja; poljoprivredni sektor - zadruge, udruženja poljoprivrednika i poljoprivredne organizacije; hotelijerstvo, turizam, slobodno vrijeme itd.). LAG predstavlja i istim upravlja Odbor direktora, kojeg čine predsjednik, zamjenik, sekretar, blagajnik, te članovi sa pravom glasa (koji se svake godine mijenjaju). Cilj djelovanja je promocija ruralnog razvoja, sa orijentacijom na razradu održive politike ruralnog razvoja, integrišući ekonomske, sociološke i aspekte zaštite okoliša, u cilju povećanja kvaliteta života stanovništva u ruralnim područjima.

Španija

LAG-ovi u Španiji se registruju kao neprofitna udruženja. LAG-ovi imaju generalnu skupštinu, suvereni operativni organ kojeg čine predstavnici svih članova, i dva odbora - izvršni (stalni organ koji vodi, administrira, upravlja i odobrava aktivnosti u okviru programa djelovanja) i nadzorni. Tu je i manja grupa stalno zaposlenih koji vode računa o pružanju blagovremenih informacija građanstvu i zainteresovanim grupama o svemu što se dešava oko aktivnosti LEADER inicijative. Administrativni troškovi se pokrivaju iz članarina.

Češka

Ciljevi programa LEADER u Češkoj i primjeri uspješnih projekata realizovanih u periodu 2004. - 2006. LEADER+ posebno podržavaju inicijativu diversifikacije aktivnosti u ruralnim oblastima, sa naglaskom na nepoljoprivredne djelatnosti i poboljšanje kvaliteta života. I jedno i drugo predstavljaju ključne preduslove za uspješan ruralni razvoj.

Najčešći ciljevi projekata LEADER+ realizovanih u Češkoj orijentisani su ka sljedećim aktivnostima:

- obnova istorijskih spomenika arhitekture;
- razvoj informacione infrastrukture;
- osnivanje muzeja i rekonstrukcija informativnih centara;
- instalacija novih tehnologija;
- unapređenje upravljanja otpadom;
- tehničko-tehnološko opremanje opština (na primjer, sistem komunikacije, prezentacije, nove tehnologije);
- projektna dokumentacija za obradu;
- organizovanje sastanaka i okupljanja grupa, slobodno vrijeme za djecu, aktivnosti u slobodno vrijeme (posebno za žene na porodiljskom odsustvu i starije), folklorne i kulturne aktivnosti, takmičenja za lokalni razvoj turističkih usluga i sl.

U daljem pregledu predstavljamo primjere konkretnih aktivnosti pojedinih LAG-ova:

„Posázaví LAG“: Povećanje kvaliteta svijesti i know-how, postavljanje web portala za povezivanje drugih subjekata u regionu, što će omogućiti obuku iz oblasti informacionih i komunikacionih tehnologija. Obuka je posebno usmjerena na mlade ljude, žene na porodiljskom odsustvu i socijalno ugrožene porodice. Projekat također ima za cilj da stvori centralnu bazu podataka i informacija u opštinskoj kancelariji.

„Region Haná LAG“: Izgradnja biciklističke staze i odmorišta za bicikliste, posebno u gradu Olomouc i okolini, čime se povećava atraktivnost za bicikliste i podržavaju održivi oblici turizma.

„Sdruženi Ruže LAG“: Adaptacija neiskorištenih prostora u lokalnom vjerskom objektu sa odgovarajućim prostorom za slobodno korištenje i pokretanje prodavnice keramike.

„Kyjovské Slovácko“: Pokrenut je projekat stvaranja fonda narodnih nošnji kako bi se sačuvali lokalni običaji i tradicija. Znatno je povećan broj lokalnih krojačica i stručnjaka za vez. Projekat obuhvata i javne prezentacije i radionice koje su uglavnom namijenjene mladim ljudima kako bi se podiglo interesovanje za lokalne događaje.

ZAKLJUČAK

Budući da politika ruralnog razvoja, koja se isključivo oslanja na poljoprivredu, nije u stanju odgovoriti na širok spektar problema kao što su zapošljavanje, privredni rast i očuvanje okoliša, ovim se pitanjima mora pristupiti direktnije, stvarajući prilagođene politike ruralnog razvoja koje trebaju pratiti promjene u ruralnim područjima. Otkad je LEADER pokrenut, svojom inicijativom nastoji pružiti ruralnim područjima Europske unije razvojnu metodu za uključivanje lokalnih faktora u stvaranju budućnosti njihovih područja.

Moramo istaći da je LEADER prerastao svoj vlastiti krug korisnika, te je svojim rezultatima nadahnuo državnu i regionalnu politiku, posebno zahvaljujući ostvarenim partnerstvima i novim aktivnostima. LEADER pristup je pokazao da može biti zanimljiv akterima ruralnog razvoja, čak i izvan Europske unije. Na osnovu pozitivnih iskustava iz Europske unije, te postojećih bosansko-hercegovačkih programa postoje inicijalne pretpostavke stvaranju lokalnih akcionih grupa i primjeni LEADER programa.

Najveći izazovi u budućnosti:

- Osnažiti unutrašnju povezanost područja.
- Bolje iskoristiti lokalne resurse.
- Unaprijediti način rada lokalnih partnerstava.
- Širiti i objediniti razvojne inicijative.
- Poboljšati vještine prijenosa stečenog znanja i iskustva.
- Pronaći načine poboljšanja privredne situacije (radna mjesta, firme i sl.).
- Pronaći načine za uključivanje zajednica.
- Poboljšati prepoznatljivost i imidž područja.
- Uvesti inovacije.
- Podržati razmjenu i otvaranje prema svjetskoj zajednici.
- Bolje uskladiti vlastito djelovanje s drugim aktivnostima ili programima ruralnog razvoja.

LITERATURA

- Ćorić G., Zagreb(2000.) LEADER od inicijative do metode. Vodič za obuku o LEADER pristupu, ZOE – Centar za održivi razvoj ruralnih krajeva, Zagreb
- Smjernice za uspostavu LEADER inicijative u BiH, MOFTER, Sarajevo (2010.)
- LEADER and Partnerships: The case of Italy, Osti G. (2000.)
- Integrirani razvoj ruralnog područja i obnova sela 1990-2002, Ministarstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ljubljana, 2002.
- Nacionalni strateški plan ruralnog razvoja 2007-2013, Ministarstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ljubljana, 2006.
- Juvančič Luka: Programi razvoja ruralnog područja u okviru regionalne politike Slovenije in EU-zaključno poročilo, Ministarstvo za znanost in tehnologijo, Ministarstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Domžale, 2000.
- The LEADER approach - a basic guide, Evropska Komisija, Luksemburg, 2006.
- The legacy of LEADER+ at local level: building the future of rural areas, Korzika, Francija, 2007.
- Guidelines for Good Governance for Members of Local Action Groups, Irish LEADER Support Unit, Tipperary Institute, Tipperary, 2006.
- The LAG - handbook A guide through the stunning world of local action groups, LEADER+ Observatory Contact point, Brussels, 2007.
- Synthesis of mid - term evaluations of LEADER+ programmes, Final Report, Evropska Komisija DGAGRI, Dunaj, 2006.
- Definitions of "Rural", Valerie du Plessis, Roland Beshiri, Ray D. Bollman, Rural Secretariat, Agriculture and Agri-Food Canada, Ottawa, Ontario K1A0T6, December 2002.
- Iva Štifanić, Borna Debelić, LEADER Program Europskom praksom do vlastitih prilika, Poslovni biro PBIRO d.o.o. Rijeka, 2009.
- Anita Silvana Ilak Peršuriš, Linda Jurakoviš, Klara Trošt, LEADER programi i njihova funkcija u ruralnom razvoju, 44th Croatian & 4th, International Symposium on Agriculture, 2011.
- Osnivanje LAG-ova u Istarskoj županiji, Agencija za ruralni razvoj Istre d.o.o. Pazin,
- LEADER program u RH – mogućnosti u ruralnim područjima, ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, uprava za ruralni razvoj, upravna direkcija SAPARD/IPARD programa, Vukovarska 78, Zagreb, 2009.
- Ferhat Čejvanović, Drago Cvijanović, Politika održivog ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine u procesu integracija, 2. Međunarodna konferencija, Tuzla, 2011.
- Radni materijal 3P

